

PROFESSIONSFÖRBUNDET

NYHETSREV FRÅN PROFESSIONSFÖRBUNDET • #3 APRIL 2018

ORDFÖRANDENS SPALT:

PÅMINNELSE OM EN OSYNLIG VALFRÅGA

DET ÄR VALÅR I ÅR. ÄNNU SÅ LÄNGE HAR VALRÖRELSEN INTE KOMMIT I GÅNG RIKTIGT. I VÄNTAN PÅ ATT DETTA SKA SKE VILL JAG SOM ORDFÖRANDE FÖR PROFESSIONSFÖRBUNDET PÅMINNA OM EN OSYNLIG MEN VIKTIG VALFRÅGA: FUNGERANDE INSTITUTIONER SOM BEFOLKAS AV PROFESSIONELLA MED RÄTT OCH MAKT ATT GÖRA ETT GOTT ARBETE.

Det parti som går till val på denna fråga går också till val på att mota populismen; på att ge missnöjda medborgare ett alternativ till populism och främlingsfientlighet. Med starkare professioner i skolan följer mer likvärdighet i utbildningen. Med starkare professioner i vården följer vårdorganisationer och sjukhus som fungerar. Inte på någon punkt eller i någon del av samhället är situationen den omvända. Professionerna är och förblir ryggraden i såväl rättssamhället som kunskapsamhället och välfärdssamhället. De är därmed också en del av ryggraden i en fungerande demokrati.

Därför vill jag nu uppmana våra medlemmar att ställa frågor om detta åtagande till

PROFESSIONERNA
ÄR OCH FÖRBLIR
RYGGRADEN I SÅVÄL
RÄTTSSAMHÄLLET SOM
KUNSKAPSSAMHÄLLET
OCH
VÄLFÄRDSSAMHÄLLET.

de politiska partierna i den kommande valrörelsen. Frågan är vad de har gjort under de gångna åren för att stärka professionerna? Frågan är också vad de tänker sig att göra framöver? Frågan är om

talet om att stärka professionerna, att motarbeta new public management som styrform, är mer än just tal? Hur ska tillitsbaserad styrning komma att utformas i praktiken och har tankarna på att ersätta NPM med något annat också lett fram till insikten att man måste ersätta praktiker, organisationsformer och system? Hur många schematiska utvärderingar har skrotats? Hur många pinnräkningar har hittills lagts ner och i hur många fall har man flyttat beslutsmakt från administrativa system och ekonomiavdelningar till de professionella?

Dessa frågor är exempel på frågor som, om vi stäl-

ler dem tillräckligt ofta och ihärdigt, kanske kan komma att leda till en regering med tydligt mandat från väljarna att göra något åt professionsfrågorna. Inte minst vi som arbetar på universitet med att utbilda professionerna skulle tycka att detta vore en stilla nåd att bedja om.

YLVA HASSELBERG
ORDFÖRANDE I
PROFESSIONSFÖRBUNDET

RECENSION

OM ÖSTGÖTATEATERNS FARS "STARK SOM EN RÄV"

MACCHIARINI-AFFÄREN VAR INGEN ISOLERAD HÄNDELSE – ATT MACCHIARINI ÖVERHUVUDTAGET REKRYTERADES TILL KI ÄR RESULTATET AV ETT SYSTEMFEL.

Macchiarini-affären var ingen isolerad händelse – att Macchiarini överhuvudtaget rekryterades till KI är resultatet av ett systemfel. Det är huvudbudskapet i Östgötateaterns fars "Stark som en räv", vars handling inte rör Macchiarini-affären i sig,

utan det system som gör det möjligt att 'direktrekrytera' så kallade 'excellenta forskare' – utan att dessas meriter nagelfarits i traditionell sakkunniggranskning.

I epilogen av "Stark som en räv" beskrivs den nya högskolelag som antogs 1 ja-

nuari 2011 som "den största avdemokratisering, avprofessionalisering och inskränkning av meritokratin som någonsin genomförts på Sveriges universitet sedan 1527". Men hur kan innehållet i och konsekvenserna av något så föga publikfriande som en ny

högskolelag göras begripligt, för gemene man, för universitetens lärare, forskare och studenter och sist men inte minst för ansvariga politiker? Pjäsförfattaren Ylva Löf försökte, efter att under många år arbetat som föreläsare vid

Artikeln fortsätter på sidan 2

RECENSION

Artikeln fortsätter från sidan 1.

KI och redan innan högskolereformen upprörts över det svaga kollegiala inflytandet vid detta lärosäte. I ett par debattartiklar publicerade 2008 kritiserade hon det lagförslag som då var i stöpsleven och

första versionen av farsen såg dagens ljus 2009 – ett år innan kirurgen Paulo Macchiarini anställdes vid KI. Teatersveriges intresse för att sätta upp den var dock ljummet, men när Macchiarini-affären briserade fick texten ny ak-

att han själv står i skandalens mittpunkt.” ... ”Med en viss träffsäkerhet utvecklas historien med en allt tydligare parallell till verklighetens Macchiarini-affär”.

Efter SVT och journalisten Bosse Lindquists dokumentär, efter KIs rektors och styrelseordförandes avgång och efter att Macchiarini fällts för forskningsfusk, är det då fortfarande relevant med en fars vars udd riktas mot detta händelseförlopp? I allra högsta grad, den riktar ljuset mot är att det system som möjliggjorde Macchiarinis framfart faktiskt finns kvar; det är fortfarande möjligt för universitet och högskolor att kryssa runt sakkunnigförfarandet och rekrytera på lösa grunder.

Den direkta handlingen utspelar sig till största delen hemma hos Peter Widell, rektor för 'Kungliga medicinska institutet', som dagen efter en fest med inflytelserika kollegor och med ett rektorsval stundande – där han förut-sätter att bli omvald – i landets största morgontidning finner sig utpekad som besatt

av makt. En rektor som hellre själv rekryterar personer med fina ”gränssnittytter” än de som de sakkunniga föreslagit. Till nyskriven musik av Caroline af Ugglas, och genom att låta rollfigurerna hustrun, svågern, barndomsvännen, journalisten och svärmodern representera olika reaktioner på maktfullkomligheten så lyfts en rad olika aspekter fram. Det fallerande systemet, medberoendet och de favörer som de som som de som genomskådat spelet trots allt har så svårt att avstå ifrån. Mycket sägs i undertexterna, replikerna är vassa, publiken skrattar högt men tystnar när eftertexten rullar. En rektor väljs om och en viss kirurg direktrekryteras.

”Stark som en räv” spelades på Östgötateatern under 2017 och regisserades av Marika Lagercrantz.

framhöll att den föreslagna möjligheten att runda sakkunniggranskningen skulle öppna dörrarna för okontrollerbar nepotism samt uppmanade dåvarande högskole- och forskningsminister Lars Leijonborg att stoppa förslaget.

När den politiska reaktionen uteblev tog Lööf pjäsförfattandet till sin hjälp. Den

tualitet. Med hjälp av Marika Lagercrantz som påtryckare och regissör kom den att sättas upp i bearbetad version vid Östgötateatern under hösten 2017, som presenterar den enligt följande:

”Vi är hemma hos rektorn för Kungliga medicinska institutet, där en stor skandal rullas upp med morgontidningen. Han upptäcker snabbt

ALEXANDRA WALUSZEWSKI
LEDAMOT I
PROFESSIONSFÖRBUNDETS
STYRELSE

NY STUDIE

FRÅN BESLUTANDE TILL RÅDGIVANDE. EN STUDIE AV DET KOLLEGIALA INFLYTANDET I HÖRANDEPROCESSEN VID REKTORSTILLSÄTTNINGAR.

ATT UTSE EN REKTOR FÖR ETT STATLIGT UNIVERSITET ELLER HÖGSKOLA SKILJER SIG MARKANT FRÅN UTNÄMNINGEN AV ANDRA MYNDIGHETSCHEFER. REGERINGEN HAR VISSERLIGEN YTTREST UTNÄMNINGSMAKTEN MEN BESLUTET GRUNDAS PÅ FÖRSLAG PRESENTERADE AV LÄROSÄTENAS STYRELSE.

Tidigare utsågs rektorn av en så kallad *valförsamling* som bestod av representanter från kollegiet, men valrätten togs bort år 1998. Numera föreskrivs att styrelsen måste höra lärare, studenter och övriga anställda innan förslag lämnas till regeringen (HF 2:8). Processen har tidigare genomsträvs av idén om ett kollegialt inflytande, där den tillkommande rektors legiti-

mitet vilar på verksamhetens förtroende. Denna idé var alltså bärande för processen fram tills 1998 då förfarandet ändrades.

Kollegiet har under de senaste decennierna förlorat alltmer inflytande över processen till förmån för styrelsen. Förankringen av den interna kollegialiteten har vid varje lärosäte gått från en regelrätt valprocess till ett

hörande ”på det sätt som styrelsen har bestämt”. De nuvarande skrivningarna skapar en handlingsfrihet hos styrelsen som leder till en oförutsebarhet i processen att tillsätta en rektor. Parallellt med detta har styrelsens egen sammansättning även den modulerats om på ett sätt som reducerat kollegiets inflytande till förmån för en extern majoritet (vilket inkluderar ordföran-

deposten).

Jag har undersökt hur det kollegiala inflytandet vid rektorstillsättningar idag ser ut vid åtta svenska universitet och högskolor: Luleå tekniska universitet, Uppsala universitet, Karlstads universitet, Linnéuniversitetet, Högskolan i Gävle, Göteborgs universitet, Mittuniversitetet, samt Lunds universitet. Undersökningen visar att hörandeprocessen

Artikeln fortsätter på sidan 3

Artikeln fortsätter från sidan 2.

vid de undersökta lärosätena inte visade sig vara mer än ett pliktskyldigt hörande av en styrelsedominerad beredningsgrupp. Då framtagandet av både kravprofil och kandidater genomfördes av det beredande organet, som hos alla lärosäten utom Uppsala helt var i styrelsens händer,

DEN TIDIGARE
CENTRALA IDÉN OM
ETT KOLLEGIALT
INFLYTANDE OCH
FÖRANKRING VID
TILLSÄTTNING AV
REKTORER HAR
KRAFTIGT REDUCERATS
HOS DE UNDERSÖKTA
LÄROSÄTENÄ.

gav det styrelsen ett nästintill totalt inflytande över processen. Resultaten visar att det endast är vid Uppsala universitet som processen präglades av kollegialt inflytande, men inte heller där helt smärtfritt då protester krävdes från kollegiet för att det önskade inflytandet skulle bli reellt.

Som en kontrast uppvisade Karlstads universitet en process med minimalt kollegialt inflytande. Hörandet utgjorde ett "rådgivande ställningstagande" då rekryteringsgruppen och styrelsen valde att ta bort själva valprocessen. De hävdar i den sam-

manställda rapporten över processen att hörandet gav en samstämmig bild till stöd för kandidaten Johan Sterte. Protokoll eller yttranden från hörandet finns inte att tillgå, så påståendet har inte kunnat verifieras. Brist på dokumentation föreligger inte endast vid Karlstad universitet utan är framträdande hos flertalet av de undersökta lärosätena. Mittuniversitetet, Karlstads universitet, Linnéuniversitetet och Luleå tekniska universitet har inga protokoll från hörandeförsamlingarnas möten. Mittuniversitetet och Högskolan i Gävle har heller ingen dokumentation av hörandeförsamlingarnas sammansättning.

Den bristande transparensen i dessa delar kan ses som ett uttryck för styrelsens betydande kontroll. Ytterligare ett uttryck för detta är att hörandeförsamlingen i sig präglades av en "demokratisk representativitet", där lärargruppen (dvs. kollegiet) endast vid Uppsala universitet var i majoritet. Hos vissa lärosäten var hörandet till och med uppdelat mellan olika grupper. Detta skapade en splittring inom och mellan grupperna som styrelsen kunde dra nytta av. Hörandegruppernas oenighet möjliggjorde för exempelvis Linnéuniversitetets styrelse att fritt välja den kandidat de föredrog samtidigt som man ändå hänvisade till hörandet. Linnéuniversitetet fick dessutom klagomål från stu-

dentrepresentanterna om att informationen inför hörandet kom sent och hade haft ett motstridigt innehåll. Men det var inte bara vid Linnéuniversitetet som dessa typer av klagomål framfördes. Hos Karlstads universitet, Högskolan i Gävle och Luleå tekniska universitet framlades kritik mot bland annat processens bristande transparens och att endast en kandidat presenterades för hörandeförsamlingarna.

Som ett resultat av att rektorer har börjat rekryteras externt har även rekryteringskonsulter gjort ett inträde i processen. Samtliga lärosäten använde sig av en rekryteringskonsult som genomgående har bistått med de sysslor som har tillkommit till följd av den externa rekryteringen. En konsekvens av detta var att samma kandidater presenterades hos många lärosäten, ofta kandidater som vid rekryteringsprocessens inledning redan hade anställning som rektor/prorektor vid ett annat lärosäte. Att samma kandidater är aktuella vid flera lärosäten gör också processen mer känslig för avhopp. Vid Göteborgs universitet tackade till och med Ole Petter Ottersen nej till rektorsposten, då han samtidigt var aktuell som kandidat till rektorsämbetet vid Karolinska Institutet. Rekryteringskonsulternas inträde medför därmed en standardisering av processen där endast ett fåtal kandida-

ter kan bli aktuella. Då kollegiet delvis är beroende av valmöjligheter för att få inflytande minskar följaktligen möjligheten att påverka. Sett hos de undersökta lärosätena presenterade Lunds universitet med sina fyra kandidater flest kandidater till hörande i motsats till Luleå tekniska universitet, Högskolan i Gävle och Karlstads universitet som endast presenterade en kandidat.

Den tidigare centrala idén om ett kollegialt inflytande och förankring vid tillsättning av rektorer har kraftigt reducerats hos de undersökta lärosätena. Processen har genomgående styrts av styrelsen genom en beredningsgrupp, och själva hörandet framstår som ett pliktskyldigt förfarande. Endast Uppsala universitet uppvisade ett kollegialt inflytande i alla delar av processen. Detta visar på att de nuvarande regleringarna möjliggör ett tolkningsutrymme som tas i anspråk av merparten av de undersökta lärosätenas styrelser. Dessa styrelser som leds av politiker och representanter från näringslivet har följaktligen lagt sig på en miniminivå vad gäller det föreskrivna kravet på kollegialt inflytande.

AMALIA BLOMQUIST

ARTIKELN BASERAS PÅ EN C-UPPSATS I STATSVETENSKAP VID UPPSALA UNIVERSITET. UPPSATSEN I SIN HELHET FINNS TILLGÄNGLIG VIA: [HTTP://WWW.DIVA-PORTAL.ORG/SMASH/RECORD.JSF?PID=DIVA2:1173445](http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=DIVA2:1173445)

POPULISM OCH PROFESSIONALISM

HUR KAN PROFESSIONALISM BIDRA TILL ATT RÄDDA DEMOKRATIN?

SYMPOSIUM arrangerat av Professionsförbundet i samarbete med Uppsala Studentkår. Föredrag på temat av Sverker Gustavsson, följt av paneldiskussion. Tid: 16 maj, 16-18. Lokal: Ostrom-salen, Gamla Torget. Anmäl senast 10 maj till Ylva.Hasselberg@ekhist.uu.se

EN HÖGRE UTBILDNING I "VÄRLDSKLASS": DISCIPLINER, PROFESSIONER, INSTITUTIONER

Den 23 maj 2018 anordnar forskningsnätverket HERO en konferens om svensk högre utbildning: <http://www.edu.uu.se/forskning/utbildningssociologi/natverk/hero/konferens/>

Lokal: Humanistiska teatern, Engelska parken.
Språk: Svenska.